

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ТА НОРМОПРоеКТНІ АСПЕКТИ

Корнієнко Петро Сергійович, кандидат юридичних наук, доцент, помічник проректора Національної академії статистики, обліку та аудиту

Інтенсифікація процесу європейської інтеграції на сучасному етапі національного державотворення виявляється у виникненні принципово нових і продовженні докорінного перетворення багатьох існуючих в Україні державно-правових і соціальних інститутів та явищ. Закріплені у вітчизняній Конституції принципи конституційної державності (поділ державної влади, верховенства права, в т. ч. верховенства основних прав і свобод людини і громадянина та ін.) зараз починають більш реально проявлятися у конституційних правовідносинах. В цьому контексті слід погодитись з думкою, що соціальна цінність людини може бути досягнута лише в процесі дослідження взаємовідносин її з суспільством та державою. З найдавніших часів і до сьогодні ця проблема постійно викликає увагу дослідників. Актуальність її визначається місцем і роллю особистості в політичному житті суспільства, характерною рисою її прав, свобод і обов'язків [1, 83].

В історичних умовах, що склалися на поточному етапі державотворення, важливого значення набуває необхідність глибшого аналізу сутності прав та свобод людини і громадянина, способів їх реалізації, удосконалення їх практичного гарантування, що вбачається неможливим без всебічного і детального з'ясування відповідної конституційно-правової термінології. Особлива потреба в цьому відчувається в сфері дослідження проблем правозахисної діяльності, адже доконаний факт підвищення, останнім часом, її ролі і значення в Україні доводити не потрібно.

На сьогодні, правовою аксіомою стало класичне положення Декларації прав людини і громадянина 1789 року, відповідно до якого, суспільство де не забезпечено гарантії прав і не проведено розподілу влади не має конституції. Конституція України, будучи не тільки Основним Законом держави, але й актом установчої влади Українського народу логічно закріплює положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3). Таким чином, ці, а також інші норми Конституції України визначають особливе місце людини, її прав і свобод у системі конституційних відносин, утверджують захист її прав в якості принципу, який визнається і має діяти у суспільстві і державі, що уже совсем чітко обрала європейський вектор розвитку.

У зв'язку з зазначеним, не викликає сумніву, що головним складовим елементом конституційно-правового статусу особи є інститут прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини і громадянина є найбільшою соціальною цінністю, найважливішим об'єктом конституційно-правового регулювання [2, 126]. Але загальновідомо, що саме по собі, проголошення прав і свобод людини є недостатнім і потребує відповідного механізму їх реального забезпечення. Це зумовлює необхідність зробити диевою ще одну аксіому кожної правової держави про те, що правозахисна функція є найголовнішою функцією держави, її органів, підприємств, установ і організацій.

Натомість, вчені-правники не завжди є одностайними у визначенні поняття правозахисної діяльності, що є небажаним, адже в цьому конкретному випадку багатоманітність наукових позицій негативно відображається на предметі відповідних досліджень та створює непорозуміння не лише на стадії правотворення, а й правозастосування. На жаль, окремими науковцями, академічна свобода розцінюється як своєрідний карт-бланш для довільного тлумачення існуючих і беззастережного створення нових наукових ідей та концепцій. Така не в повній мірі відповідальна позиція тих, хто має творити науку нерідко є першопричиною безвідповідальності позиції тих, хто творить практику. Це не означає, що потрібно відмовитись від дискусії та свободи наукової діяльності в цій сфері, але, очевидно, вона має відбуватись в межах узгоджених доктринальних рамок, з врахуванням очевидних наукових висновків (правових аксіом), а не перетворюватись на вільне теоретизування

Крім того, вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом з'ясування та узгодження змісту цілого комплексу пов'язаних між собою понять, а не окремого терміну «правозахисна діяльність», таких як: забезпечення прав і свобод людини і громадянина, охорона і захист прав і свобод людини і громадянина та ін. Для цього слід критично, але об'єктивно проаналізувати уже наявні визначення цих понять, виявивши спільні та відмінні, правильні та помилкові елементи їх змісту, з наступним напрацюванням оновленої, але такої, що не викликатиме значних дискусій, конституційно-правової термінології даного наукового напрямку.

Так, наприклад, своєю точністю та виправданою простою заслуговує на увагу таке розуміння та визначення поняття забезпечення прав і свобод людини як створення умов для здійснення прав і свобод людини [3, 22]. Підкупає своєю логікою підхід до наповненості та структурування поняття забезпечення прав і свобод людини через три «елементи» (напрями діяльності), такі як: сприяння реалізації прав і свобод людини (шляхом позитивного впливу на формування їх загальносоціальних гарантій); охорона прав і свобод людини (шляхом вжиття заходів, зокрема юридичних, для попередження, профілактики порушень прав і свобод людини); захист прав і свобод людини (відновлення порушеного правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності) [3, 23].

Подальша деталізація більш широких наукових дефініцій у цій сфері знайшла своє відображення у багатьох академічних працях. Наприклад, у Юридичній енциклопедії дається визначення поняттю охорони Конституції України через призму забезпечення прав і свобод людини, як системи конституційно-правових засобів і гарантій від можливих порушень або неправомірних змін Конституції України [4, 384—385]. Під безпосередньо охороною конституційних прав і свобод людини розуміють взаємопов'язані заходи, які здійснюються державними органами, спрямовані на запобігання порушенням прав, усунення причин, що їх породжують, і сприяють, в кінцевому результаті, нормальному процесу його реалізації особою. Під захистом же вказаних прав часто мається на увазі, примусовий (стосовно зобов'язаної особи) спосіб здійснення права, що використовується у встановленому законом порядку компетентними органами з метою відновлення порушеного права та притягнення порушника до юридичної відповідальності.

Закономірно, що демократична держава, яка визнає основні права та свободи людини і громадянина, бере на себе певні зобов'язання зі створення сприятливих умов для їх охорони від можливих протиправних посягань та захисту у випадку їхнього порушення. Ці зобов'язання держави зафіксовані у конституційному законодавстві, і є юридичними гарантіями їх охорони і захисту. Особливість гарантій захисту конституційних прав і свобод людини полягає у тому, що вони мають безпосереднє завдання поновлення порушеного права, встановлюють та надають міри та засоби для цього, і сприяють утворенню в державі режиму найбільшого сприяння для успішної реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Зміст гарантій конституційних прав і свобод людини полягає в утворенні таких правових інститутів, які б охороняли та захищали це право від зазіхань органів державної влади, інших організацій, окремих громадян. Можна сказати, що вказані гарантії покликані безпосередньо забезпечувати правомірність у реалізації конституційних прав і свобод людини, їх охорону та захист, що видається неможливим без відповідного «наукового фундаменту».

Керуючись значенням, є всі підстави наполягати на позиції проти віднесення вищенаведених категорій до числа широких понять у науці. Науковці мають бути зацікавленими в одностайному розумінні цих термінів при дослідженні чи вирішенні актуальних проблем, пов'язаних з правозахисною діяльністю в Україні. Сподіваємося, що врахування наведених тут коротких тез при здійсненні наукових розробок в подальшому, дозволить вирішити низку за давних юридичних як теоретичних так і практичних проблем здійснення правозахисної діяльності в Україні, що в свою чергу, сприятиме утвердженню правової визначеності, як однієї з ключових ознак реальності принципу верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Колодій А.М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підручник / А. М. Колодій, А.Ю. Олійник - К.: Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. - 350 с.
2. Погорьло В.Ф. Конституційне право України: Підручник / За заг. ред. В. Ф. Погорьла. / В. Ф. Погорьло, В.Л. Федоренко / - К.: Наукова думка; Прецедент, 2007. - 344 с.

3. Рабінювич П.М. Права людини і громадянина. Навч. посіб. / П.М. Рабінювич, М.І. Хавронюк - К.: Атика, 2004. - 464 с.
4. ТТТемтгученко Ю.С. Відповідальність юридична // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. ТТТемтгученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998. - Т.1: А-Г. - 437 с.

ВИБОРЧИЙ КОДЕКС ДЛЯ УКРАЇНИ ТА РЕФОРМА ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА: PRO ET CONTRA

Федоренко Владислав Леонідович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, член Конституційної Асамблеї, заступник начальника - декан юридично-психологічного факультету навчально-наукового інституту заочного навчання Національної академії внутрішніх справ

Зміст чинної Конституції України щодо форм реалізації народовладдя дозволяє на сьогодні виокремити щонайменше три із них: 1) безпосередня демократія, представлена насамперед референдумами і народною законодавчою ініціативою етс; 2) представницька демократія, зміст якої полягає в формуванні та діяльності представницьких органів державної влади, місцевого самоврядування та Автономної Республіки Крим; 3) учасницька демократія, що передбачає активну участь народу, територіальних громад, інститутів громадянського суспільства в управлінні державними справами, здійсненні місцевого самоврядування та публічної влади в АР Крим шляхом проведення громадських експертзг, консультацій з громадськістю, створення громадських рад при органах державної виконавчої влади усіх рівнів тощо. В ідеалі названі форми демократії повинні взаємодіяти одна з іншою, а не протиставлятися чи підмінюватися [4, С. 10-131].

Відданість України ідеям і принципам демократії та верховенства права, прагнення до їх системного відтворення в чинному законодавстві на сьогодні не викликає сумнівів. Про це, зокрема свідчить втілення в правотворчій і правозастосовній виборчій практиці України рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) та ОБСЄ/БДПЛ, інших поважних інституцій Ради Європи і ЄС. Тобто, йдеться про імплементацію в національну правову систему міжнародних виборчих стандартів, а також чіткий курс керівництва держави на євроінтеграцію, реалізація якого не можлива без цілеспрямовано та системної реалізації цих стандартів.

Узагальнюючи наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних правників щодо основоположних норм і принципів міжнародного права, а також інших документів у сфері забезпечення реалізації активного та пасивного виборчого права, можна стверджувати, що під категорією «міжнародні стандарти у сфері виборчого права» ^«міжнародні виборчі стандарти») слід розуміти систему вимог загальноприйнятих норм і принципів міжнародного права, міжнародних договорів, а також рекомендаційних документів ООН, Ради Європи, Венеціанської комісії і Ради демократичних виборів ПАРЕ, ОБСЄ/БДПЛ, інших міжнародних інституцій, які передбачають утвердження певних універсальних і бажаних для демократичних держав взірців належної правотворчої та правозастосовної практики щодо реалізації та гарантування права громадян обирати і бути обраними.

Низка зарубіжних і вітчизняних науковців та експертів вважають наявність виборчого кодексу гарантією стабільності виборчого законодавства та захищеності відповідних правовідносин, а відтак - стандартом правотворчості в сфері міжнародного виборчого права. З першою тезою ми схильні в цілому погодитись, хоча і із огляду на конкретну правозастосовну практику реалізації кодифікованих виборчих законів, але друга теза є принаймні дискусійною. І, подібні дискусії серед науковців і практиків на сьогодні в Україні тривають.

Переосмисленню позицій та напрацюванню нових методологічних підходів щодо необхідності розробки та прийняття Виборчого кодексу для України сприяв, із поміж інших науково-експертних заходів, і «круглий стіл» «Обговорення зауважень та рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) та ОБСЄ/БДПЛ стосовно кодифікації виборчого законодавства України», проведений 11 вересня 2013 року за ініціативи Міністра юстиції О. Лукаш. Основною проблемою, яка обговорювалася учасниками цього «круглого столу», стала парадигма pro et